

ULBS

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA” DIN SIBIU
FACULTATEA DE TEOLOGIE „SFÂNTUL ANDREI ȘAGUNA”

**PROTOPOPIATUL ORTODOX UNGURAȘ – UN
BASTION AL ORTODOXIEI ROMÂNEȘTI DIN
NORD-VESTUL TRANSILVANIEI
ÎN SECOLELE XIX-XX**

Coordonator științific

Prof. Univ. Dr. Habil. PAUL BRUSANOWSKI

Doctorand

VICTOR-MARIUS DÎNGĂ

SIBIU

2021

Rezumatul tezei de doctorat cu titlul

Protopopiatul Ortodox Unguraș – un bastion al ortodoxiei românești din nord-vestul Transilvaniei în secolele XI-XX

Protopopiatul Ortodox Unguraș a funcționat în secolele XIX-XX, cuprinzând în mare parte parohii de pe teritoriul actualului județ Sălaj. Într-o zona preponderent greco-catolică, o parte dintre parohiile ortodoxe care nu s-au unit cu Biserica Romei, s-au reorganizat, grupându-se într-un protopopiat pe care-l regăsim, la începutul secolului al XIX-lea sub denumirile de „al Miluanului” și „al Dăbâcii”.

Din anul 1851, această circumscripție bisericească este consemnată sub denumirea de Protopopiatul Ortodox Unguraș, ca aparținând episcopiei de la Sibiu. Primea această denumire de la localitatea Unguraș, care a fost și reședință protopopească pentru o lungă perioadă. Timp de aproape un secol, din 1851 până în anul 1948 când a fost desființat, Protopopiatul Ortodox Unguraș a fost bastionul ortodoxiei românești din aria Sălajului, fiind singurul protopopiat ortodox care a funcționat în acest teritoriu. La cârma lui au succedat protopopi de seamă, pregătiți la cele mai importante școli ale vremii, care prin activitatea lor s-au făcut cunoscuți dincolo de hotarele Sălajului. Protopopi ai Ungurașului au fost: Petru Roșca, Pavel Roșca, Ioil Ghiurițan și Valer Matei.

Lucrarea *Protopopiatul Ortodox Unguraș – un bastion al ortodoxiei românești din nord-vestul Transilvaniei în secolele XIX-XX* este structurată pe patru capitole, cărora li se adaugă partea introductivă și concluziile finale ca urmare a cercetărilor realizate. De asemenea, am anexat o serie de documente arhivistice relevante pentru subiectul cercetat.

Pentru început, în *primul capitol* am realizat o analiză a cadrului geografic și a contextului istoric în care s-a dezvoltat Protopopiatul Ortodox Unguraș. Am ținut să localizăm aria teritorială a județului din care proveneau parohiile din

componenta protopopiatului. Apoi am prezentat impactul pe care principalele evenimente istorice ale secolelor XIX-XX l-au avut asupra zonei Sălajului. Tot în acest capitol am analizat evoluția administrativ-teritorială a Sălajului, evoluția structurii demografice și confesionale în aria Sălajului, structurile administrative bisericești din Sălajul secolelor XIX-XX și evoluția administrativă a Protopopiatului Unguraș.

În *capitolul al doilea* am prezentat parohiile care alcătuiau protopopiatul, analizând evoluția numărului credincioșilor, situația lăcașurilor de cult și a moșiei parohiale, prezentând mai apoi principalii slujitori ai fiecărei parohii. În această privință am cercetat informațiile din documentele arhivistice precum: protocoale parohiale, protocoale școlare, procese verbale și statistici, calendare bisericești. Pentru început am identificat parohiile care au format nucleul protopopiatului în secolul al XIX-lea. Am prezentat fiecare parohie și filie, acolo unde a fost cazul, ținând cont de comitatul din care făcea parte și de categoria în care era încadrată. Drept urmare, ne-am oprit asupra parohiilor ortodoxe din localitățile: Baica, Bălan, Bodia, Bozna, Chendremal, Cubleșul Român, Dâncu, Dolu, Fizeș Sânpetru, Popteleac, Gălpâia, Hida, Jac, Jimborul Mare, Miluan, Păușa, Racâș, Sântă Măria, Stâna, Tămașa, Treznea și Unguraș. Aceștia li se adaugă filiile: Bred, Romita, Chichișa, Vașcapău și Ciumărna. În a doua parte a capitolului am prezentat situația parohiilor ortodoxe nou înființate și arondate protopopiatului în secolul al XX-lea: Ciumărna, Stârciu, Șimleu Silvaniei și Zalău.

În *capitolul al treilea* sunt prezentate date biografice și consemnări din activitatea protopopilor Ungurașului. Ne-am oprit asupra personalității protopopilor care au activat în protopopiat de la prima atestare documentară a acestuia sub denumirea de „al Ungurașului” până la desființarea lui. Analizând documente din arhivă precum procese verbale, fișe personale, corespondențe și circulare am desprins aspecte ale vieții și activității întâi-stătătorilor scaunului protopopesc al Ungurașului: Petru Roșca, Pavel Roșca, Ioil Ghiurițan și Valer Matei. Considerăm absolut necesar să evidențiem importanța eforturilor pe care

reprezentanții Bisericii Ortodoxe de pe meleagurile sălăjene le-au depus pentru menținerea identității religioase. Consemnarea acestor aspecte, despre supraviețuirea ortodoxiei în zona noastră de interes, într-o lucrare amplă de cercetare, constituie un omagiu adus celor care, în condiții deosebit de ostile, au reușit să-și păstreze identitatea religioasă și națională.

În *ultimul capitol* am prezentat câteva aspectele culturale, economice și morale din viața clerului și a credincioșilor ortodocși. Am subliniat în prima parte a acestui capitol contribuția pe care biserica a avut-o în dezvoltarea culturii în parohiile protopopiatului. Am analizat impactul asupra parohiilor protopopiatului a principalelor activități culturale desfășurate în acea perioadă, precum agenturile Astrei, Reuniunea Învățătorilor Români Sălăjeni, Reuniunii Femeilor Române Sălăjene etc. De asemenea am identificat bibliotecile parohiale, numărul volumelor din componența lor precum și frecvența cititorilor. În ultimul subcapitol referitor la aspectele culturale am analizat tangențial situația școlilor confesionale din protopopiat.

Așadar, tema cercetată propune mai multe elemente de noutate cu scopul de a prezenta o parte din istoria creștinismului sălăjean. Pentru a realiza aceasta, am folosit ca surse principale documente existente în sute de dosare păstrate în Arhiva Națională, în diferite fonduri arhivistice, care au legătură cu tema cercetată.